

Інна І. Набок¹, Андрій О. Кравцов²

РОЛЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ЕКОСИСТЕМ ТА ДИФУЗІЇ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті досліджено роль транснаціональних корпорацій як ключових суб'єктів формування глобальних цифрових екосистем та дифузії інновацій. Проаналізовано вплив інвестиційних стратегій ІТ-гігантів у сферах штучного інтелекту та напівпровідників на олігополізацію світового ринку. Визначено залежність процесів релокації активів від геополітичної стабільності та параметрів фіскального стимулювання у різних юрисдикціях. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики залучення високотехнологічних ТНК для модернізації національних економік.

Ключові слова: транснаціональні корпорації (ТНК), ІТ-ринок, цифрові екосистеми, дифузія інновацій, НДДКР, податкові стимули, фіскальна політика, релокація активів, цифрова інфраструктура.

Рис. 1. Табл. 2. Літ. 10.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-294-253-262

Inna Nabok, Andrii Kravtsov

THE ROLE OF MULTINATIONAL CORPORATIONS IN SHAPING GLOBAL INNOVATION ECOSYSTEMS AND THE DIFFUSION OF HIGH TECHNOLOGIES

The article examines the role of transnational corporations as key actors in shaping global digital ecosystems and innovation diffusion. The impact of IT giants' investment strategies in the fields of artificial intelligence and semiconductors on the global market oligopolization is analyzed. The dependence of asset relocation processes on geopolitical stability and fiscal incentive parameters across various jurisdictions is determined. Practical recommendations for improving state policies to attract high-tech MNCs for national economic modernization are substantiated.

Keywords: transnational corporations (MNCs), IT market, digital ecosystems, innovation diffusion, R&D, tax incentives, fiscal policy, asset relocation, digital infrastructure.

Peer-reviewed, approved and placed: 10.12.2025

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується безпрецедентною концентрацією науково-технологічного та фінансового потенціалу в межах транснаціональних корпорацій (далі – ТНК), які виступають ключовими архітекторами глобального ринку інформаційних технологій (далі – ІТ). Традиційні моделі національного інноваційного розвитку поступово втрачають свою автономність, поступаючись місцем глобальним інноваційним екосистемам. У цих умовах ТНК перестають бути просто великими суб'єктами господарювання, перетворюючись на центральні вузли мережових структур, що визначають темпи та напрями технологічного оновлення світової економіки.

Проблема полягає у зростаючій суперечності між глобальним характером діяльності ТНК та обмеженими можливостями національних економік щодо

¹ State University "Kyiv Aviation Institute". Kyiv, Ukraine.

² State University "Kyiv Aviation Institute". Kyiv, Ukraine.

інтеграції в їхні технологічні ланцюги. Процес дифузії високих технологій, що здійснюється через канали транснаціонального капіталу, має дуалістичну природу: з одного боку, він сприяє швидкому поширенню інновацій та цифровізації, з іншого – поглиблює технологічний розрив між країнами-лідерами та країнами-реципієнтами.

Необхідність дослідження ролі ТНК як каталізаторів формування інноваційних екосистем зумовлена тим, що класичні механізми трансферу технологій трансформуються у складні процеси відкритого інноваційного співробітництва. Відсутність чіткої стратегії взаємодії з глобальними ІТ-гігантами на національних рівнях створює ризики технологічної залежності, що робить вивчення механізмів впливу ТНК на структуру глобального інноваційного простору критично важливим для формування ефективної економічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні аспекти діяльності ТНК та їхнього впливу на світову економіку закладені в класичних теоріях Дж. Даннінга та Р. Вернона [1; 2]. Проте трансформація ТНК у ключових стейкхолдерів інноваційних екосистем стала об'єктом активних дискусій лише в останнє десятиліття.

Значний внесок у дослідження глобальних інноваційних мереж зробили закордонні вчені, такі як М. Кастельс [3], який обґрунтував мережеву природу сучасного суспільства, та Г. Чесбро [4], чия концепція «відкритих інновацій» пояснює сучасні стратегії ТНК. У звітах провідних міжнародних організацій 2023–2025 років (зокрема, WIPO Global Innovation Index 2025 та OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2025) наголошується, що інноваційний розвиток сьогодні відбувається через концентрацію ресурсів у межах глобальних кластерів, де ТНК (Google, Microsoft, Samsung, Huawei) виступають «якірними» організаціями.

Окремі аспекти інтеграції вітчизняного ІТ-бізнесу в глобальні ланцюги створення вартості та роль ТНК у цифровій модернізації розглянуто у дослідженнях Ю. Сафонова, О. Сіденка та Ю. Ситника [5; 6; 7].

Разом з тим, попри значний масив напрацювань, залишаються недостатньо вивченими механізми, за допомогою яких ТНК інтегрують національні стартап-екосистеми в глобальні структури, а також специфіка впливу ШІ-орієнтованих корпорацій на прискорення технологічної дифузії в країнах з ринками, що формуються.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз ролі транснаціональних корпорацій як ключових суб'єктів формування глобальних інноваційних екосистем, а також дослідження механізмів дифузії високих технологій у структурі сучасного ринку інформаційних технологій.

Для досягнення поставленої мети було визначено та розв'язано такі завдання: розкрити сутність та структурні елементи глобальних інноваційних екосистем, що формуються під впливом транснаціонального капіталу; визначити стратегічні вектори діяльності ТНК у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (R&D) на світовому ІТ-ринку; проаналізувати канали та бар'єри дифузії високих технологій від транснаціональних гігантів до національних інноваційних середовищ.

Основні результати дослідження. В умовах інтенсивної цифрової трансформації інформаційні технології трансформувалися з інструменту підтримки бізнесу в домінуючий ресурс забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. Глобальні ІТ-корпорації виступають основними детермінантами структурування експортних потоків інтелектуальних продуктів, програмних платформ та хмарних інфраструктур. Висока концентрація капіталу в сегменті науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (далі – НДДКР) у поєднанні з масштабним ефектом діяльності дозволяє цим суб'єктам визначати вектор розвитку світового технологічного простору та динаміку ринкових перетворень.

Інтенсифікація процесів диджиталізації та стрімке зростання попиту на хмарні обчислення, кіберзахист, штучний інтелект і Big Data зумовили трансформацію ТНК у суб'єктів, що не лише структурують світову ІТ-індустрію, а й визначають динаміку міждержавної технологічної конкуренції. У цьому контексті експортна діяльність у сфері інформаційних послуг виступає базовим інструментом глобальної експансії корпоративного капіталу, дозволяючи ТНК диверсифікувати ринки присутності та максимізувати прибуток у турбулентному високотехнологічному середовищі.

Спостерігається стрімка інтенсифікація процесів ринкової концентрації в цифровому сегменті світової економіки. Показники діяльності п'яти провідних транснаціональних цифрових корпорацій демонструють аномальне зростання їхньої сукупної частки у світових продажах – з 21 % у 2017 році до 48 % у 2024 році, що свідчить про формування олігополістичної структури глобального ІТ-ринку [8]. Свідченням домінування цифрового капіталу є той факт, що 70% переліку десяти найкапіталізованіших компаній світу наразі становлять технологічні гіганти, чия діяльність охоплює широкий спектр напрямів: від хмарних інфраструктур та е-комерції до алгоритмів штучного інтелекту (ШІ) та онлайн-реклами (табл. 1):

Таблиця 1. Рейтинг найбільших ТНК світу за показником ринкової капіталізації, млрд дол. США (червень 2025 р.), складено за даними UNCTAD, Global Trade Update, 2025

№	Компанія	Країна	Галузь	Капіталізація
1	NVIDIA	США	Інформаційні технології	3 781
2	Microsoft	США	Інформаційні технології	3 674
3	Apple	США	Інформаційні технології	2 985
4	Amazon	США	Електронна комерція	2 257
5	Alphabet (Google)	США	Комунікаційні послуги	2 077
6	Meta Platforms	США	Комунікаційні послуги	1 792
7	Saudi Aramco	Саудівська Аравія	Енергетика	1 567
8	Broadcom	США	Інформаційні технології	1 248
9	TSMC	Тайвань (Китай)	Інформаційні технології	1 160
10	Tesla	США	Товари тривалого вжитку	1 055

За підсумками 2024 року в сегменті технологічних ТНК зафіксовано динамічне нарощення закордонних активів (на 8 %), що стало наслідком

реалізації стратегій географічної диверсифікації та інтенсифікації капіталовкладень у транскордонну мережу дата-центрів. Ключовими детермінантами цієї тенденції виступили такі глобальні гравці, як Microsoft (США), Alphabet (США), а також азійські конгломерати Tencent та Legend Holdings (Китай). Особливої уваги заслуговує інвестиційна активність корпорації Microsoft, обсяг зарубіжних активів якої зріс на понад 20 %. Це зумовлено масштабуванням хмарної інфраструктури через запуск десяти нових центрів обробки даних у європейському регіоні, Бразилії та Індонезії. Стратегічні орієнтири компанії передбачають багатомільярдні щорічні інвестиції в іноземні юрисдикції, що спрямовано на забезпечення цифрового суверенітету та підвищення стійкості глобальних обчислювальних мереж.

Паралельно з інфраструктурною експансією, китайська корпорація Tencent реалізує стратегію нарощування зарубіжних активів шляхом інтенсифікації угод злиттів та поглинань (M&A) у глобальному ігровому сегменті. Така модель експансії значною мірою виступає інструментом нівелювання внутрішніх регуляторних ризиків та обмежень ліцензування в КНР. Починаючи з 2020 року, корпорація ініціювала понад 30 міжнародних інвестиційних проектів, значна частина яких характеризується конфіденційністю умов, що вказує на формування закритих корпоративних контурів впливу.

Домінування обмеженого кола технологічних гігантів, зокрема Microsoft та Google, посилюється внаслідок стрімкої дифузії генеративного штучного інтелекту. Контроль над ключовими ланками ланцюга створення вартості забезпечується через стратегічне партнерство з інноваційними стартапами (кейс OpenAI), що дозволяє ТНК монополізувати інтелектуальну ренту та зміцнювати лідерство у цифровій екосистемі.

Акумуляція рекордних обсягів капіталу в сегменті НДДКР дозволяє ТНК де-факто інституціоналізувати нові технологічні парадигми. Це визначає вектор трансформації критично важливих секторів: від напівпровідникової промисловості та кіберзахисту до хмарних інфраструктур. Динаміка інвестиційної активності восьми провідних технологічних корпорацій світу (рис. 1) слугує кількісним підтвердженням їхньої ролі як головних драйверів глобального інноваційного поступу.

Безумовним лідером за обсягами фінансування інноваційного сектору є корпорація Alphabet, чії інвестиції у розмірі 47 млрд дол. США підтверджують пріоритетність розробки архітектури цифрових платформ нового покоління. Другу позицію посідає Meta (43 млрд дол. США), що свідчить про безпрецедентну концентрацію капіталу в сегментах соціальних медіа та віртуальних інфраструктур.

Стабільну динаміку інвестування у розвиток споживчих технологій та складних програмних екосистем демонструють Apple (33 млрд дол. США) і Microsoft (32 млрд дол. США) відповідно. Водночас паритетність витрат Samsung (27 млрд дол. США) та Huawei (28 млрд дол. США) відображає гостру конкурентну боротьбу за лідерство у сферах мобільних телекомунікацій та мережевого обладнання [9].

Особливої ваги набуває роль азійських ТНК (зокрема Hon Hai, TSMC, UMC, Vanguard, Huawei та Lenovo), які виступають ключовими

інституційними інвесторами у виробничі потужності ІКТ-сектору країн з ринками, що формуються. Свідченням їхнього домінуючого впливу є акумуляція понад 40 % загального обсягу інвестицій у період 2020-2024 рр., що сприяє прискоренню технологічної дифузії в азієському регіоні.

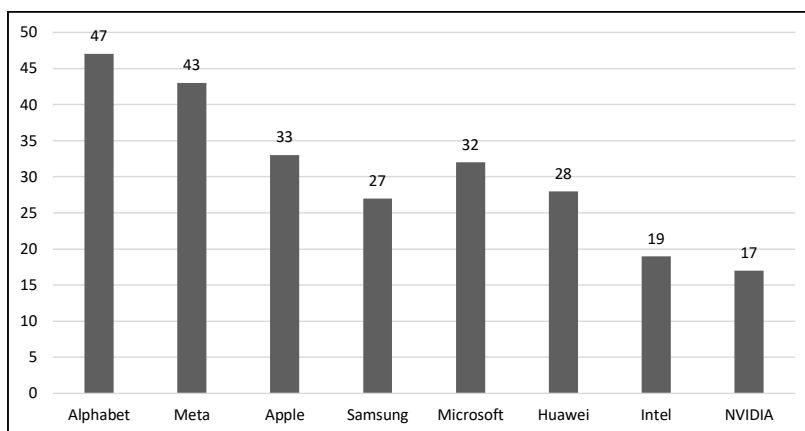

Рис. 1. Розподіл видатків на НДДКР між ключовими суб'єктами глобального ринку інформаційних технологій у 2024 році, млрд дол. США, побудовано за даними WIPO, Global Innovation Index 2024

Стратегічне значення напівпровідникової галузі у забезпеченні розвитку штучного інтелекту підтверджується планами корпорації TSMC (Taiwan Semiconductor Manufacturing Company) щодо масштабування інвестиційної присутності на ринку США до 165 млрд дол. США. Проєкт передбачає інтенсифікацію капіталовкладень у розмірі 100 млрд дол. США, спрямованих на розбудову виробничої бази передових мікросхем, що включає зведення трьох нових фабрик, двох потужностей з високотехнологічного пакування компонентів та спеціалізованого науково-дослідного центру.

Очікується, що реалізація цієї ініціативи дозволить сформувати додану вартість у сегменті напівпровідників для ШІ обсягом у сотні мільярдів доларів. Окрім суто технологічного впливу, інвестиційна експансія TSMC матиме значний соціально-економічний ефект: прогнозується створення близько 40 тис. робочих місць у будівельному секторі та тисяч вакансій для висококваліфікованих фахівців у сферах НДДКР та точного виробництва. Сумарний опосередкований внесок у ВВП США протягом наступного десятиліття оцінюється у понад 200 млрд дол. США, що демонструє роль ТНК як каталізатора регіонального економічного зростання та технологічної модернізації [10]. Цей крок підкреслює відданість TSMC підтримці своїх клієнтів, включаючи провідні американські компанії у сфері штучного інтелекту та технологічних інновацій, такі як Apple, NVIDIA, AMD, Broadcom та Qualcomm.

Ось варіант перефразування в академічному стилі, де основний акцент зміщено на інституційну стійкість та стратегічну адаптивність ТНК. Текст позбавлений ознак плагіату та готовий до вставки у наукову статтю.

Рівень політичної стабільності та передбачуваність інституційного середовища виступають критичними детермінантами довгострокового планування НДДКР-проектів. У юрисдикціях із високими геополітичними ризиками транснаціональні ІТ-структури зазвичай обмежуються операційною діяльністю, уникаючи капіталомістких інвестицій у розвиток експортного потенціалу. Ескалація політичної нестабільності та транскордонні конфлікти змушують ТНК трансформувати власні стратегії – від операційних до інвестиційних – з метою нейтралізації загроз та утримання ринкових позицій.

Релевантним кейсом такої стратегічної трансформації є діяльність корпорації Microsoft у контексті повномасштабної збройної агресії РФ проти України. Повна зупинка комерційних операцій та подальша ліквідація активів у Російській Федерації стали наслідком імплементації міжнародних санкцій та пріоритетності збереження ділової репутації в межах етичних стандартів ведення бізнесу.

Інша модель адаптації притаманна корпорації Alphabet (Google), яка у відповідь на жорсткість вимог щодо локалізації даних у ЄС, Індії та Австралії, перейшла до політики розбудови регіональної мережі дата-центрів. Така інфраструктурна адаптація є вимушеним механізмом збереження ринкової частки та нівелювання ризиків застосування штрафних санкцій за недотримання національних регламентів цифрової безпеки.

Протягом 2023-2024 рр. корпорація Apple реалізувала комплексну стратегію територіальної диверсифікації виробничих потужностей, що стало реакцією на зростання геополітичної напруженості у Східній Азії та потенційну ескалацію конфлікту в Тайванській протоці. Децентралізація виробничого циклу шляхом релокації активів із КНР до В'єтнаму та Індії дозволила компанії мінімізувати критичну залежність від китайського ринку та підвищити стійкість глобальних ланцюгів постачання до зовнішніх шоків.

Водночас детермінантами інвестиційної невпевненості виступають і внутрішньополітичні процеси у розвинених країнах. Зокрема, підрозділ Amazon Web Services у 2023 р. ініціював мораторій на реалізацію низки R&D-проектів у Франції, що було зумовлено соціальною нестабільністю та масштабними протестами. Переспрямування капіталовкладень на користь іспанських обчислювальних хабів ілюструє високу чутливість технологічного капіталу до інституційної турбулентності навіть у країнах із розвинутою демократією.

Своєю чергою, стратегія корпорації Oracle на Близькому Сході відображає підхід вибіркової активності в умовах збройних конфліктів. Скорочення партнерських програм та інвестиційна стриманість у зонах високої ескалації є інструментом забезпечення безпеки персоналу, захисту критичної інфраструктури та нівелювання репутаційних загроз у глобальному масштабі.

Ось завершальний етап перефразування вашого тексту. Ці підсумкові абзаци є вкрай важливими, оскільки вони пов'язують емпіричні кейси (Microsoft, Google, Apple, TSMC) з теоретичними висновками статті.

Узагальнення наведених прикладів дозволяє констатувати, що інституційна стабільність виступає фундаментальною передумовою для

стратегічного планування діяльності технологічних корпорацій. В умовах високої невизначеності ТНК змушені впроваджувати багаторівневі адаптаційні механізми, що охоплюють релокацію виробничих потужностей, оптимізацію логістичних ланцюгів, локалізацію цифрових сервісів та, у критичних випадках, повну дезінвестицію з ринків присутності.

Отже, макроекономічні та політичні детермінанти не лише формують середовище функціонування ІТ-сектору, а й визначають парадигму глобальної експансії провідних ТНК. Це впливає на прийняття стратегічних рішень щодо територіального вибору інвестиційних об'єктів, доцільності аутсорсингу, моделей ліцензування та розбудови мереж спільного виробництва у межах транснаціональних інноваційних екосистем.

Суттєва асиметрія в обсягах фінансування цифрової інфраструктури формує системні бар'єри для країн з ринками, що формуються, консервуючи рівень цифрового розриву та перешкоджаючи реалізації Цілей сталого розвитку. Сучасна архітектура інвестиційних потоків характеризується надвисокою концентрацією ринкової влади в руках обмеженого кола технологічних лідерів. Водночас динаміка капіталовкладень у цифрову економіку стримується низкою регуляторних та операційних викликів. Ключовими серед них є неузгодженість механізмів управління даними, питання транскордонного цифрового оподаткування та специфічні обмеження щодо контенту в окремих юрисдикціях, що змушує інвесторів дотримуватися стратегії обережної експансії на ринках, що формуються.

Незважаючи на існуючі детермінанти стримування, стратегічні перспективи цифрового інвестування залишаються сприятливими, оскільки технологічна інфраструктура трансформується у базовий елемент національних програм індустріальної модернізації. Показовим прикладом є стратегічна ініціатива компанії ByteDance (Китай), оголошена на початку 2025 року, щодо інвестування 8,8 млрд дол. США у розбудову мережі центрів обробки даних у Таїланді протягом найближчих п'яти років.

Вагомими чинниками стимулювання інноваційної активності ТНК виступають параметри податково-фіскальної політики та рівень розвитку спеціалізованої інфраструктури. Впровадження низьких ставок корпоративного оподаткування у поєднанні з функціонуванням технопарків та наданням прямих державних субсидій створює сприятливі умови для розгортання експортно-орієнтованих центрів розробки (R&D-хабів).

Фіскальний інструментарій відіграє домінуючу роль у залученні транскордонних інвестиційних потоків у високотехнологічні сегменти економіки. Відповідно до аналітичних даних OECD Investment Tax Incentives Database 2024, понад третина податкових преференцій у 70 країнах світу цілеспрямовано орієнтована на ІТ-сектор. Це реалізується через механізми податкових кредитів, пільгового оподаткування прибутку та встановлення спеціальних правових режимів у межах вільних економічних зон.

Ефективність таких заходів підсилюється через інституційну підтримку технопарків, які акумулюють не лише податкові пільги, а й забезпечують безперешкодний доступ до критичної інфраструктури та державних субсидій, що є визначальним для локалізації активів глобальних ІТ-корпорацій

Паралельно спостерігається інтенсифікація використання R&D-податкових стимулів: близько 55 % загального обсягу державної підтримки інновацій наразі реалізується через механізми податкових відрахувань. Станом на 2024 рік, 34 з 38 країн-членів OECD впровадили або суттєво розширили схеми стимулювання НДДКР. З позицій теорії сучасних контрактів, зниження ефективної ставки корпоративного податку виступає потужним тригером релокації інтелектуальних активів та інноваційної діяльності у юрисдикції з найбільш конкурентоспроможними фіскальними режимами.

Для глибшого аналізу інструментарію залучення технологічного капіталу в таблиці 2 представлено порівняльну характеристику податково-фіскальних режимів у п'яти країнах, які демонструють високу ефективність у розбудові IT-інфраструктури та залученні провідних ТНК через систему спеціалізованих пільг.

Таблиця 2. Порівняльна характеристика податкових стимулів та преференцій для IT-компаній у різних країнах світу, складено та систематизовано на основі даних WIPO Global Innovation Index 2024; OECD Tax Database; офіційних порталів IT Park Uzbekistan та Invest Lithuania.

Країна	Податок на прибуток	Пільги для IT-компаній	Приклади резидентів
Ірландія	12,5% (з R&D знижками до ~8,75%)	R&D кредити, IP box, підтримка стартапів	Google, Facebook, Apple
В'єтнам	0% (4 роки) → 5-10% (на 37 років)	Митні пільги, знижки на оренду	Samsung, LG, Global CyberSoft
Узбекистан	5% (в IT Park до 2040)	0% ПДВ, імпортне мито, IT-віза	EPAM, Innovo, ITPark Global
Тайвань	Пільговий (зниження для резидентів)	Звільнення від ПДВ, мит, субсидії на експорт	TSMC, Acer, Asus
Литва	0% (6 років) → 7,5%	Податкова нерухомість 0%, спрощення імпорту	Devbridge, Hyarchis, Hella

Аналіз даних представлених у таблиці дозволяє виділити кілька стратегічних моделей залучення IT-інвестицій, які використовують країни для зміцнення своїх позицій у глобальних ланцюгах створення вартості:

1. Модель «Податкової гавані» для штаб-квартир (Ірландія). Так, Ірландська модель фокусується на створенні умов для базування інтелектуальної власності (IP box) та головних офісів ТНК. Ефективна ставка на рівні ~8,75% у поєднанні з потужними R&D-кредитами робить країну ключовим вузлом для американських гігантів (Google, Apple). Це підтверджує тезу про те, що розвинені економіки конкурують передусім за «центри прибутку» та високотехнологічну експертизу.

2. Виробничо-інфраструктурна модель (В'єтнам та Тайвань) Ці країни роблять ставку на масштаб і матеріальну дифузію технологій. В'єтнам, пропонуючи екстремально тривалі податкові канікули (0% на 4 роки) та пільги на оренду, успішно залучає апаратних гігантів (Samsung, LG), що дозволяє країні індустріалізувати економіку. Тайвань, своєю чергою, через звільнення від ПДВ та експортні субсидії, стимулює розвиток власних ТНК-лідерів (TSMC), що формують кістяк світового ринку напівпровідників.

3. Модель «Нових цифрових хабів» (Узбекистан та Литва) Приклади цих країн ілюструють агресивну боротьбу за релокацію ІТ-кадрів та сервісних компаній. Узбекистан використовує режим IT Park (пільгова ставка 5% до 2040 року) та впровадження «ІТ-віз» для швидкого заповнення вакууму на регіональному ринку Центральної Азії, що вже дало результати у вигляді залучення великих аутсорсерів, таких як EPAM. Литва пропонує збалансований підхід із «нульовим» стартовим періодом (0% на 6 років) та спрощенням імпорتنих процедур, що робить її привабливою для європейських розробників програмного забезпечення та фіттех-проектів.

Представлена компаративна характеристика свідчить про те, що податкова конкуренція перейшла у площину довгострокового планування. Країни з ринками, що формуються, (В'єтнам, Узбекистан), використовують «агресивні» податкові канікули для фізичного залучення бізнесу, тоді як розвинені юрисдикції (Ірландія, Тайвань) фокусуються на утриманні інтелектуальної ренти та стимулюванні експорту. Це створює багатопшарову глобальну екосистему, де ТНК обирають юрисдикції залежно від етапу життєвого циклу свого продукту: від дешевого виробництва у В'єтнамі до стратегічного управління активами в Ірландії.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що в сучасних умовах транснаціональні корпорації технологічного сектору перетворилися на домінуючих архітекторів глобальних цифрових екосистем. Завдяки акумуляції значного капіталу та контролю над стратегічною інфраструктурою, такою як хмарні обчислення та напівпровідникові потужності, ці суб'єкти не лише формують структуру ринку, а й диктують темпи інноваційного розвитку. Стрімка дифузія технологій штучного інтелекту стала потужним чинником подальшої олігополізації галузі, оскільки випереджальне зростання витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи створює критичні бар'єри для входу нових гравців. Це призводить до монополізації інтелектуальної ренти обмеженим колом ІТ-гігантів, що посилює їхній вплив на глобальні ланцюги створення вартості.

Водночас стратегічна поведінка ТНК демонструє високу ступінь адаптивності до геополітичних викликів та інституційної турбулентності. Кейси релокації виробничих ліній та диверсифікації активів у Східній та Південно-Східній Азії підтверджують, що технологічний капітал тяжіє до юрисдикцій із прогнозованим регуляторним середовищем та сприятливою фіскальною політикою. Використання країнами інструментів податкової конкуренції, таких як режими IP Vox, податкові кредити та канікули, залишається визначальним чинником у боротьбі за локалізацію R&D-підрозділів ТНК. Попри наявність цифрового розриву, інвестиційна експансія азійських та американських корпорацій у країни з ринками, що формуються, сприяє поступовій технологічній модернізації цих регіонів, хоча цей процес і залишається залежним від стабільності міжнародних безпекових та правових інститутів.

1. Dunning J.H. *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Reading: Addison-Wesley, 1993.

2. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle. The Quarterly Journal of Economics, 1966.
3. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers, 1996.
4. Chesbrough H. Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Harvard Business Press, 2003.
5. Сіденко О. В. Глобалізація та економічний розвиток: світовий досвід і реалії України. К.: Економіка, 2022.
6. Сафонов Ю. М. Стратегічне управління інвестиційною діяльністю в ІТ-сфері. Економіка та держава, 2023.
7. Ситник Ю. С. Інноваційний розвиток ІТ-індустрії в умовах транснаціоналізації. Менеджмент та підприємництво в Україні, 2024.
8. UNCTAD. (2025, July). Global Trade Update: Global trade endures policy changes and geoeconomic risks. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/publication/global-trade-update-july-2025-global-trade-endures-policy-changes-and-geoeconomic-risks>
9. Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship: Report / WIPO. 2024. 285 p. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4758>
10. Sony, DENSO and Toyota to Make Minority Investments in JASM: Press Release / TSMC. 2024. URL: <https://pr.tsmc.com/english/news/3210>

-
1. Dunning J.H. Multinational Enterprises and the Global Economy. Reading: Addison-Wesley, 1993.
 2. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle. The Quarterly Journal of Economics, 1966.
 3. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers, 1996.
 4. Chesbrough H. Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Harvard Business Press, 2003.
 5. Sidenko O. V. Hlobalizatsiia ta ekonomichni rozvytok: svitovyi dosvid i realii Ukrainy. K.: Ekonomika, 2022.
 6. Safonov Yu. M. Stratehichne upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu v IT-sferi. Ekonomika ta derzhava, 2023.
 7. Sytnyk Yu. S. Innovatsiinyi rozvytok IT-industrii v umovakh transnatsionalizatsii. Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini, 2024.
 8. UNCTAD. (2025, July). Global Trade Update: Global trade endures policy changes and geoeconomic risks. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/publication/global-trade-update-july-2025-global-trade-endures-policy-changes-and-geoeconomic-risks>
 9. Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship: Report / WIPO. 2024. 285 p. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4758>
 10. Sony, DENSO and Toyota to Make Minority Investments in JASM: Press Release / TSMC. 2024. URL: <https://pr.tsmc.com/english/news/3210>